

Klaas Jan Mulder en Ageeth Zaanen tijdens de voorbereidingen voor een CD-opname in de Grote of Martinikerk te Doesburg (januari 2004) / Foto © Ageeth Zaanen

Een uitdaging om ook kleinere orgels optimaal te laten klinken

Klaas Jan Mulder kickte erop om juist ook de kleine(re) orgels in akoestisch vaak wat mindere ruimten zo goed mogelijk tot hun recht te laten komen.

*Door Ageeth Zaanen en Lillian Lubega.
Dit interview werd telefonisch en per e-mail afgenomen.*

Ageeth Zaanen was ca. 27 jaar lang de registrante van Klaas Jan Mulder (1930-2008). In dit interview vertelt ze onder andere hoe ze bij hem terecht kwam, de invloed van een registrant en waarom Mulder regelmatig het Steinmeyer/Pels orgel van de Grote Kerk in Papendrecht bespeelde.

Ageeth Zaanen

Hoe ik terecht kwam bij Klaas Jan Mulder? Dat is misschien 'n lang verhaal, maar in het kort: mijn vader, die een groot muziekliefhebber was, nam mijn broer en mij vroeger vaak mee naar orgelconcerten. Eerst voornamelijk hier in de buurt, maar dat kringetje rondom Lekkerkerk werd steeds groter. Zal nooit de eerste keren Amsterdam (Oude Kerk), Kampen (Bovenkerk), Hasselt, Bolsward, etc. vergeten. Dat maakte gigantische indruk! De voorkeur voor Klaas Jan Mulder was er al snel. Ben echt opgegroeid met al zijn LP's. In die tijd (ik was toen zo'n jaar of 14, 15) werd ik 'n echte fan van hem, incl. handtekeningen verzamelen na afloop van de concerten enzo.

Mijn moeder heeft een keertje Klaas Jan Mulder opgebeld toen hij hier in de buurt (in Groot-Ammers) een concert zou geven en hem uitgenodigd voor een kopje koffie na het concert. Tijdens dat bezoekje heb ik ook een paar stukjes voor hem voorgespeeld op ons huisorgel (ontzettend spannend natuurlijk als je zó tegen iemand opkijkt), dus hij wist een beetje wat ik op orgelgebied kon. Een jaartje later deed zich de omstandigheid voor dat ik bij een concert al vroeg aanwezig was. Hij zag mij en vroeg of ik hem wilde assisteren op het

orgel. Ik sputterde in eerste instantie wat tegen omdat ik dacht dat ik dat niet zou kunnen. Hij zei toen "al sla je alleen maar de blaadjes om, dan ben ik al blij". Hij wist natuurlijk inmiddels dat ik zelf ook noten kon lezen en ook wel enig idee had hoe registers van een orgel klinken. Die eerste keer ging meteen zó goed dat hij mij vaker vroeg, eerst alleen voor concerten hier in de regio, maar ook dát kringetje werd steeds groter. Zeker toen ik eenmaal mijn rijbewijs had breidde dat snel uit. In de begintijd registreerde ik dus vooral hier in de buurt en

dan nog vaak op de kleinere orgels en had hij voor andere regio's en/of grotere orgels andere registranten (bijv. z'n vrouw of zoon Jan en nog wel enkele anderen). Maar op een gegeven moment, na jaren, registreerde ik bij praktisch alle concerten. Dat is een zeer geleidelijk proces geweest, ik werd echt niet opeens in het diepe gegooid. Je wordt er natuurlijk steeds bedreven in en je raakt steeds meer op elkaar ingespeeld. Die eerste keren op echt grote orgels registreren vergeet je echt nooit meer!

Heb je orgellessen gehad of misschien een opleiding tot registrant?

Volgens mij bestaat een opleiding tot registrant niet eens. Bij mij is het in ieder geval ontstaan door goed te luisteren en uit te proberen wat het mooiste klinkt. Uiteraard krijg je veel ervaring door de loop der jaren en heb je wel 'n idee welke registratie ergens bij past, maar dan nóg klinkt elk register op elk orgel anders. De ene trompet klinkt

heel anders dan de andere.. en zo is dat met ieder register.

Mijn opleiding tot organist stelt niet heel veel voor: drie jaar orgellessen gehad bij een mevrouw hier op dorp. Toen ik daar 'uitgeleerd' was ben ik met orgellessen gestopt, maar wél altijd orgel blijven spelen. In die tijd kocht ik heel veel bladmuziek van muziek die ik op Mulders concerten hoorde en probeerde dat dan thuis na te spelen, soms met succes maar meestal natuurlijk veel te hoog gegrepen. Dus, ik ben géén professional, slechts amateur-organist, maar kon wel het notenbeeld tijdens Mulders concerten volgen, zodat hij niet continue de letters (die hij in zijn bladmuziek aanbracht

Ageeth Zaanen bezig met een diamond painting van het Bovenkerk-orgel in Kampen. [Foto's archief Ageeth Zaanen]

**Ageeth Zaanen
bij haar thuis op
de orgelbank**

© Samüel Otte

op de plaatsen waar er registratieaanpassingen moesten plaatsvinden) hoefde af te roepen tijdens het spelen.

Klaas Jan Mulder zei in een interview dat hij een uitstekende registrant had en dat was jij. Hoe betrouwbaarder een registrant is, hoe beter een organist kan spelen, wordt er gezegd. Welke kwaliteiten moet iemand hebben om een goede registrant te kunnen zijn?

Goede vraag! Klaas Jan Mulder zei altijd: "Registranten moeten zijn zoals de ballenjongens/-meisjes bij het tennissen". Hij bedoelde daarmee: geen enkele overbodige beweging. Hij wilde wel altijd vanuit z'n ooghoeken een stukje van me kunnen zien, zodat hij wist aan welke kant ik stond, maar ik moest vooral niet 'te aanwezig' zijn.

Hij wilde ook altijd dat ik pas met m'n handen aan de registers zat op het moment dat dat echt nodig was, dus niet al ver daarvóór, dat leidde hem ontzettend af.

Ik zie soms tijdens concerten registranten bezig dat ik denk "hoe is het mogelijk dat die organist nog überhaupt kàn spelen met zoveel toestanden om 'm heen?".

Verder is het natuurlijk best een pré als een registrant muziek kan lezen en dus evt. ook passages voor kan spelen. Je hebt als registrant behoorlijk wat invloed op het eindresultaat; als de registrant onzeker of onbetrouwbaar is heeft dat meestal ècht gevolgen voor de kwaliteit van de uitvoering.

Wat Mulder trouwens ook erg onprofessioneel vond en waar hij zich aan stoorde was wanneer je (als registrant) op de maat meebewoog. Nu je

tegenwoordig erg veel filmpjes op YouTube etc. kunt bekijken vind ik inderdaad het zien van meewiegende registranten een ronduit storend fenomeen dat het publiek alleen maar afleidt van waar het op dat moment om gaat.

Hoe ging de voorbereiding van de orgelconcerten, tournees of opnames? Hadden jullie repetities?

Zéker! De voorbereidingstijd voor een concert is namelijk vele malen langer dan het uiteindelijke concert en ieder orgel is anders zowel qua omvang als qua klankkleur en mogelijkheden. Het uitzoeken van de beste registraties vergt veel tijd. Ook al had hij veel ervaring op de meeste grote orgels, tòch maakte Mulder altijd erg veel werk van voorbereiding. Hij liet mij

vaak passages voorspelen, dan ging hij beneden in de kerk luisteren. Niet om te horen hoe goed of slecht ik dat deed, maar om te kunnen beoordelen of de door ons boven uitgezochte registraties beneden in de kerk óók zo klonken als verwacht. Je kunt je daar namelijk enorm op verkijken. Met name de balans tussen de verschillende manualen onderling en tussen de manualen en het pedaal kun je bij de speeltafel meestal niet goed inschatten. Bij voor mij te moeilijke partituren (die ik dus niet voor kon spelen) vroeg hij mij beneden te luisteren en dan te beoordelen.

Hoe kan je zijn manier van spelen typeren? Hoe reageerde bijv. het publiek?

Hij had zóveel kwaliteiten in huis! Technisch gezien waren er voor hem praktisch geen obstakels, maar dat was naast zijn talent en brede muzikale ontwikkeling ook te danken aan zijn nimmer aflatende studie. Zelfs (of misschien wel juist) op oudere leeftijd bleef hij actief studeren. Het bijzondere aan Mulder was dat hij zo'n brede muzikale basis en interesse had dat hij moeilijk in een hokje te plaatsen viel (als dat al zou moeten). Hij was niet gespecialiseerd in alleen maar bijv. oude muziek of romantisch repertoire of wat dan ook, maar hij was enorm allround, 'n musicus pur sang. Speelde met het grootste

gemak de ene dag een compleet Bach-programma en de andere dag een populair-klassiek of een Frans romantisch programma. Die afwisseling zorgde er ook voor dat er van verveling geen sprake was. Mooi voorbeeld is misschien wel dat in de jaren tachtig van de vorige eeuw er in de Oude Kerk van Amsterdam drie orgelcommissies tegelijk actief waren, de woensdag-, de vrijdag- en de zaterdagavond-serie, alle drie met een verschillende insteek, van nogal populair tot het 'serieuzer' orgelrepertoire. Bij mijn weten was Klaas Jan Mulder de enige organist die door alle drie de commissies werd uitgenodigd en dus ook in alle drie de series speelde.

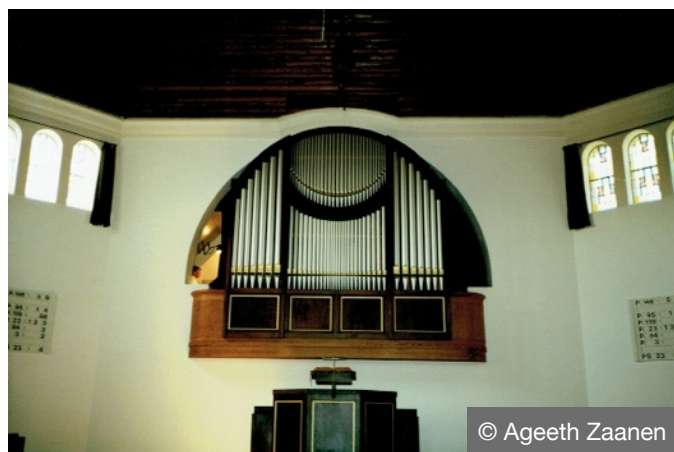
Daarnaast was hij een enorm gevoelsmens en juist dát kwam over bij het publiek. Mijns inziens bezat hij de ideale combinatie van techniek en emotie. Het publiek was altijd zéér enthousiast, natuurlijk niet voor

niets trok hij meestal volle kerken/zalen.

Klaas Jan Mulder heeft veel orgels in Nederland en in het buitenland bespeeld. Grote en wereldberoemde orgels. Zo gaf hij bijv. jaarlijks het nieuwjaarsconcert op het orgel van de Rotterdamse Laurenskerk. Toch heeft hij ook orgelconcerten gegeven op het kleine en vrij onbekende Steinmeyer-orgel in Papendrecht. Waarom? Wat inspireerde hem?

Hij speelde uitsluitend op uitnodiging, organiseerde dus geen concerten voor zichzelf, zoals tegenwoordig vaak gebeurt. Dus als hij werd uitgenodigd door de Papendrechtse orgelcommissie dan ging hij naar Papendrecht. Met veel genoegen overigens, want hij vond het een schitterend en inspirerend instrument, speelde er graag. Hij had sowieso wel 'n voorkeur voor dit type romantische orgels. Én, ook niet onbelangrijk, hij

kwam graag in de regio waar ooit z'n wieg stond (Boven-Hardinxveld).

© Ageeth Zaanen

Mulder voelde zich niet te groot(s) om op kleine(re) orgels te spelen want "wie het kleine niet eert, is het grote niet weerd (waard)" zei hij vaak. Sterker nog, hij vond het juist 'n uitdaging om kleinere orgels tòch zo goed mogelijk te laten klinken. Het is op zich vrij gemakkelijk om een groot orgel in een akoestisch goede ruimte mooi te laten klinken, maar hij kickte erop om juist ook de kleine(re) orgels in akoestisch vaak mindere ruimten zo goed mogelijk tot hun recht te laten komen. Bij de voorbereiding stak hij daar dan ook veel tijd in.

Op één van zijn concertprogramma's (van 15 september 1984) in Papendrecht, stonden werken van César Franck, Lefébure Wély, Fletcher en ook van Gordon Young – de Cathedral Suite - een afwisselend stuk in karakter, toonsoort etc. De ruimte op de orgelzolder in de Grote Kerk Papendrecht, vooral bij de speeltafel, is heel klein. Hoe was het om zo een stuk te spelen? Hoe was het voor jou als registrante om je werk te doen in deze kleine ruimte zonder KJM te storen?

Die kleine ruimte bij de speeltafel was inderdaad niet zo fijn, zeker als je bedenkt dat hij eigenlijk zo min mogelijk 'gedoe' om hem heen wilde,

maar als het niet anders kon dan nam hij dat uiteraard voor lief. Het orgel in Papendrecht heeft gelukkig van die registerwippertjes en geen trekregisters, dus je hoeft ook niet zoveel (onnodige) bewegingen te maken. Zelf was hij trouwens tijdens het spelen fysiek ook best rustig. "Alles wat je boven de toetsen doet heeft geen effect op het geluid, verspilde energie" was één van zijn uitspraken.

Hoe kijk je terug naar je samenwerking met Klaas Jan Mulder? Ben je nog steeds registrante?

Heb een prachtige tijd gehad bij hem! Veel meegemaakt, veel geleerd, vooral veel genoten. We waren zó op elkaar ingespeeld, wist precies

wanneer je iets wèl of niet moest/kon doen.

Dat hele 'speciale' gevoel dat je had tijdens de eerste tijd van registreren had werd natuurlijk op den duur minder, je gaat het als heel normaal ervaren. Pas na het wegvallen van Mulder realiseer je je hoe bijzonder het eigenlijk was. Zó lang met iemand zó intensief samenwerken houdt je alleen vol als je elkaar op muzikaal gebied feilloos aanvoelt, dat is wel een eerste vereiste. Maar daarnaast moeten ook de karakters elkaar liggen, anders gaat zoiets toch botsen op momenten waarop er onder hoogspanning (bijv. concerten) moet worden gewerkt. Wat dat betreft waren wij echt een 'geolied team'.

Het wegvallen van Mulder zorgt niet alleen voor een andere tijdsbesteding, maar je mist ook zo je 'klankbord'. Ik heb zó vaak bij het horen van bepaalde muziek dat ik denk "O, dat zal ik 'm zaterdag vragen of dat moet ik 'm laten horen of aan 'm vertellen". Zelfs nú, na zoveel jaren, gebeurt dat nog...

Af en toe registreer ik ook wel bij andere organisten en dat is dan toch heel anders.

Dat moet je uiteraard niet met elkaar willen vergelijken, maar ja, daar ontkom je, met zo'n verleden, eigenlijk nauwelijks aan... ●